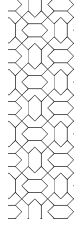

CITATION

Bilgi, İsmail Hilmi, "Expressions used in Tanah, the Bible and the Qur'ân about salvation"
Journal of Faculty of Theology of Bozok University, 9, 9 (2016/9) pp. 39-56.

TANAH, İNCİL VE KUR'AN'DA KURTULUŞ İFADE EDEN TEMEL TERİMLER

Expressions Used in Tanah, The Bible
and The Qur'ân About Salvation

İsmail Hilmi BİLGİ

Yrd. Doç. Dr.
Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

Bu makalede vahiy kaynaklı üç kitaptaki "kurtuluş" terimleri ele alınmıştır. Yahudi kutsal kitabı Tanah'ta kurtuluş için "yš" kökünden türeyen kelimelerle "pādāh" ve "gā'āl" terimleri kullanılmaktadır. Yeni Ahit'te Yunanca "sōzein" fiili ile Latince "red-emere" fiili ve türevleri kullanılmaktadır. Kur'an'da ise kurtuluş, "fevz, felāh ve necāt" terimleri ile ifade edilmektedir. Tanah'ta ve Yeni Ahit'teki kurtuluş terimleri bir bedel karşılığında daha çok dünyevi bir kurtuluşu ifade ederken, Kur'an'daki kurtuluş terimleri dünyevi kurtuluş yanında daha çok uhrevi bir kurtuluşu ifade eder.

Anahtar kelimeler: Tanah, İncil, Kur'an, Kurtuluş, Yš', Pādāh, Gā'āl, Sōzein, Red-emere, Fevz, Felāh, Necāt.

Abstract

In this article, the terms explaining salvation according to three divine books are examined. In the Tanakh, the Jewish sacred book, especially the "yš" and its variants "pādāh" and "gā'āl" are used to explain salvation. In the New Testament, the Greek verb "sōzein" and in Latin "red-emere" are used. In the Qur'an, on the other hand, words such as "al-fawz, al-falah and al-najat" signify both salvation here in this World and in the next one. As a difference between the Qur'an and the others it can be stated that the terms referring to salvation in the Tanakh and the New Testament explain mostly the salvation in this world through redemption but in Qur'an the terms referring to salvation explain both in this life and in the next one.

Keywords: Tanakh, New Testament, Qur'an, Salvation, Yš', Pādāh, Gā'āl, Sōzein, Red-emere, Fawz, Falah, Najat.

KAYNAKÇA

Bilgi, İsmail Hilmi, "Tanah, İncil ve Kur'an'da Kurtuluş İfade Eden Temel Terimler", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 9 (2016/9) ss. 39-56.

Giriş*

Varlık âleminde insan dışındaki diğer canlılar, içinde buldukları anı yaşayıp o anki ihtiyaç ve güvenliklerini düşünürken insanoğlu; içinde yaşadığı zamanla birlikte hem geçmişini hem de geleceği düşünen, gelecekle ilgili kaygılar, endişeler ve ümitler taşıyan bir varlıktır. Dolayısıyla insan için bugün kadar yarın; dünya hayatı kadar ahiret hayatı da önemlidir.

Bu itibarla insan, kendi geleceğiyle ilgili sıkıntılarının, korku ve kaygıların sona ereceği, güvenliğin ve huzurun tam olarak sağlanacağı, zaman ve mekân boyutlarını aşan ebedî bir kurtuluşu elde etme arzusundadır.

Dinlerin tarihsel incelenmesi, ilkel bile olsa her dinde kurtarıcı anlayışların varlığını ortaya koymaktadır. Ancak vahiy kaynaklı dinler bir kurtuluş mesajıyla gelen peygamberlerle diğerlerinden ayrılırlar. Bu dinlere göre Yüce Yaratıcı, bir lütuf olarak insanoğluna yeryüzünde nasıl olması gerektiği ve Yaratıcısı ile ilişki ve bağlarını müspet anlamda nasıl devam ettirebileceği konusunda teorik bilgileri ilahî vahiy olarak insanlar arasından seçtiği peygamberlerine bildirir. Peygamberler de Allah'tan aldıkları bu bilgileri eksiksiz olarak insanlara aktarırlar. İşte peygamberlerin getirdiği ilahî vahyin odak noktasında, insanların hem bu dünyada hem de ahiret âleminde nasıl kurtuluşa ereceklerine dair mesajlar yer alır.

Bu bakımdan tarihin çeşitli dönemlerinde Allah'ın, peygamberleri vasıtasıyla insanlara bildirdiği ve zamanla yazıya geçirilen ve kitaplaştırılan ilahî vahyin insanlığa sunduğu kurtuluş reçetelerinin doğru anlaşılması ayrı bir önem arz eder.

Zebur'u da Eski Ahit içerisinde saydığımızda bugün bize kadar ulaşabilmiş vahiy kaynaklı üç kitap bulunmaktadır. Bu kitapların vahiy olarak gönderildiği ilk şekli ile bugün elimizde bulunan şekli arasında –vahyin son kitabı Kur'an hariç tutulursa– orijinal vahyi ne kadar yansıttıkları ayrı bir çalışma konusudur.

Biz bu makalemizde vahiy kaynaklı Tanah, İncil ve Kur'an-ı Kerim'deki "kurtuluş" ifade eden temel terimleri ele almakla sınırlı kalacağız.

* Bu makale "Vahiy Sürecinde Kurtuluş" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

A) Tanah'ta Kurtuluş İfade Eden Terimler

Hıristiyanlar, Yahudiliğin kutsal kitabını Eski Ahit, kendi kitaplarını da Yeni Ahit diye isimlendirirler. Yahudiler ise kendi kitaplarını, Eski Ahit'i meydana getiren Torah, Neviim, Ketuvim şeklindeki üç ana bölümün ilk harflerinden meydana gelen Tanah (Tanakh) kelimesiyle isimlendirirler. Biz de Yahudilerin kendi kutsal kitaplarına verdikleri bu ismi kullanmayı tercih ettik.

Tanah'ta "kurtuluş" kavramını ifade etmek için birden fazla kelime kullanılmaktadır. Bu kelimelerden bazıları, kurtuluş kavramının sadece dünyevi, özellikle de askerî yönünü, bazıları ise hem dünyevi hem de uhrevi yönünü ifade etmektedir.

Tanah'ta kurtuluşu ifade etmek için başta "yš'" kökünden türeyen kelimelerle genelde "pādāh" ve "gā'al" terimleri kullanılmaktadır.¹

1. Yš'

İbranicede kurtuluşu ifade etmek için kullanılan öncelikli terim "yš'" kökü ve bu kökten türeyen kelimelerdir. Bu terim, Fransızca "salut" İngilizce "salvation" Yunanca "sôtèria" kelimelerine denk düşen bir anlam taşır.²

Yš' kökünden türemiş olan "yesha", "yeshuah", "teshuah" kelimeleri; yardım, sıkıntıdan kurtuluş, özellikle düşmandan kurtulma, ölümden kurtulmaya yardım, genellikle de insanüstü güçlerin yardımıyla kurtulma gibi anlamlar taşır ve İngilizceye "salvation" (kurtuluş) olarak çevrilir.³ Örneğin, "Rab benim kayam, sığınacağım, kurtarıcımdır. Tanrım; kayam, sığınacak yerimdir; kalkanım, güçlü kurtarıcı, korunağımdır!"⁴ Yine "Bu mazlum yakardı, Rab duydu ve bütün sıkıntılarından kurtardı onu."⁵ bu metinlerde "yš'" kelimesi ve türevleri kullanılmıştır.

Tanah'ta kurtuluş ifade eden diğer kelimeler daha çok askerî an-

¹ Bkz. Hakimler, 8/22, 15/18; I. Samuel, 14/45, 23/5; Michael D. Coogan, "Salvation", *The Oxford Companion to The Bible (OCB)*, ed. by: Bruce M. Metzger, Michael D. Coogan, New York 1993, s. 669.

² E. Laroche, "Salut", *Dictionnaire de La Bible Supplément (DBS)*, ed. by: L. Pirot, A. Robert, Jacques Briand, Édouard Cothenet, Paris 1985, c. 11, s. 486.

³ Morris Joseph, "Salvation (Jewish)", *Encyclopædia of Religion and Ethics (ERE)*, ed. by: James Hastings, New York 1951, c. 11, s. 138.

⁴ Mezmurlar, 18/2.

⁵ Mezmurlar, 34/6.

lamda bir kurtuluşu ifade ederken “yš” kelimesi, kurtuluş terimine hasredilen o özel anlamı da ifade eden bir kelimedir.⁶ Diğer taraftan “yš” ile Arapçadaki “vâsi’a” (geniş olmak, genişlikte olmak) kelimesi arasında bir yakınlıktan da bahsedilir. Kelime “ş-r-r” (darda olmak) kelimesinin karşıtıdır.⁷

İbranice de “yš” kökünden birçok insan ismi de türetilmiştir. Bu isimlerden bazıları şunlardır: Musa’nın halefi Yeşu, Peygamber Hoşea, Peygamber İşaya, İbranice “yēšūa”nın Yunanca karşılığı olan Jesus (İsa). Tüm bu isimlerde Tanrı’nın açık veya ima yoluyla kurtarıcı olduğu anlamı vardır.⁸

2. Gā’āl

İbranice “gā’āl” fiili, bedelini verip geri almak, rehinden kurtarmak, fidyeye vererek kurtarmak anlamlarına gelen “redeem” fiili ile İngilizceye çevrilmektedir. “Gā’āl” fiili, kendi adına bir şey yapacak durumda olmayanların yararına, bir başkasının, onlar için bir şey yapmaları anlamını ifade eder.⁹ “Çünkü Rab Yakup’u fidyeye kurtararak, onu kendisinden güçlü olanın elinden özgür kılacak.”¹⁰ metninde “gā’āl” fiili bu anlamda kullanılmıştır.

İşaya da “Ey Yakup soyu, seni yaratan, ey İsrail, sana biçim veren Rab şimdi şöyle diyor: Korkma, çünkü seni fidyeye kurtardım, seni adınla çağırdım, sen benimsin.”¹¹ denilir. Bu metinde “gā’āl” fidyeye kurtarmak anlamında kullanılmıştır.

Kelimenin bir diğer anlamı da korumak ve sığınmaktır. Yahve’nin kendisini, kurtuluşlarından sorumlu tuttuğu kişileri kurtarışını ifade etmek için de yine bu fiil kullanılır. Kelime, “geçici kötülüklerden kurtarma,¹² sürgünden kurtulanlara yapılan iyilik ve ihsan” anlamlarına da gelir.¹³

⁶ É. Beaucamp, “Le salut selon la Bible dans l’Ancien Testament”, *DBS*, c. 11, s. 516.

⁷ É. Beaucamp, “Le salut selon la Bible dans l’Ancien Testament”, *DBS*, c. 11, s. 521.

⁸ Bkz. Michael D. Coogan, “Salvation”, *OCB*, s. 670.

⁹ Timothy M. Willis, “Redeem”, *OCB*, s. 644.

¹⁰ Yeremya, 31/11.

¹¹ İşaya, 43/1.

¹² Bkz. Çıkış, 6/6

¹³ Johannes B. Bauer, “Redemption”, *Encyclopedia of Biblical Theology (EBT)*, ed. by: Johannes B. Bauer, London 1978, c. 2, s. 739.

3. Pādāh

İbranicede bir mahkûmun fidyesi ödenerek kurtarılması işi “pādāh” kelimesi ile ifade edilir. Dolayısıyla “pādāh” fidye ile kurtarmak anlamına gelir.¹⁴ Yahve, İsrail’i Mısır’dan fidye ile kurtarmıştır. “*Rabb’e şöyle yakardım: ‘Ya Rab Yahve, büyük kudretinle, fidyeyle kurtarıp güçlü elinle Mısır’dan çıkardığın halkımı, kendi mirasımı yok etme.’*”¹⁵ Kelimenin bir diğer kullanımında “kutsal kanuna göre, ilk doğan için Tanrı’ya verilen fidye”¹⁶ anlamı da vardır.¹⁷

Kurtuluş ifade eden söz konusu üç terimin metinler içerisindeki dağılımına bakıldığında bunların, zaman zaman birlikte birbirine paralel anlamlarda kullanıldıkları görülür. Ancak kelimelerin sayısal kullanımına bakıldığında “pādāh” kelimesinin 16 defa Mezmurlar’da, 55 defa da Tanah’ın kalan kısmında, “gā’āl” kelimesinin ise 10 defa Mezmurlar’da 85 defa da Tanah’ın kalan kısmında kullanıldığı görülür. Buna karşılık “yš’” kökü ve bu kökten türeyen kelimelerin ise 132 defa Mezmurlar’da, 218 defa da Tanah’ın kalan kısmında kullanıldığı ve bu kelimenin kurtuluşu ifade için baskın bir şekilde tercih edildiği görülür.¹⁸

Bu üç terim, en geniş şekliyle “kurtarmak, boyunduruktan kurtarmak, özgürlüğüne kavuşturmak” anlamlarını ifade eder. Ancak bu kelimelerden “yš’” dışında hiçbiri, Tanah’ın o özel kurtuluş anlamını ifade etme iddiasında bulunamaz. Çünkü bunların her biri, dinî olmayan alanla sınırlı kalarak kurtuluşun özel bir yönünü belirtir. Buna mukabil “yš’” terimi ve onun hatırlattığı kurtuluş, İsrail’in kendi Tanrısı karşısındaki durumunu ifade eder.¹⁹

Netice olarak Tanah’taki kurtuluş terimlerinin; kötülükten ve düşmandan kurtulmayı, daha çok da fidye karşılığında askerî ve dünyevi bir kurtuluşu ifade ettikleri söylenebilir.²⁰

¹⁴ Timothy M. Willis, “Redeem”, OCB, s. 644.

¹⁵ Tesniye, 9/26; ayrıca bkz. Tesniye, 15/15; 21/8; Mika, 6/4.

¹⁶ Bkz. Çıkış, 13/13; 34/20; Levililer, 27/27.

¹⁷ Johannes B. Bauer, “Redemption”, EBT, c. 2, s. 739.

¹⁸ Bkz. É. Beaucamp, “Le salut selon la Bible dans l’Ancien Testament”, DBS, c. 11, s. 535.

¹⁹ Bkz. É. Beaucamp, “Le salut selon la Bible dans l’Ancien Testament”, DBS, c. 11, s. 520.

²⁰ Bkz. “Her gün yükümüzü taşıyan Rabb’e, bizi kurtaran Tanrı’ya övgüler olsun. Tanrımız kurtarıcı bir Tanrı’dır, ölümden kurtarış yalnız Rab Yahve’ye özgüdür. Hiç kuşkusuz, Tanrı düşmanlarının başını, suçlu yaşayanların kılı kufasını ezer.” Mez-

B) Yeni Ahit'te Kurtuluş İfade Eden Terimler

Hıristiyanlığın kutsal kitabı Yeni Ahit'te kurtuluş olgusunu ifade etmek için birden fazla terim kullanılmakla birlikte temel terimler, Yunanca “sôzein” (kurtarmak) fiili ile Latince “red-emere” (geri satın almak) fiili ve türevleridir.

1. Sôzein

Yeni Ahit'te kurtuluş/kurtarma olgusunu ifade eden ana kelime Yunanca “sôzein” (kurtarmak) fiili ve bu fiilin türevleri olan “sôtèria” (kurtuluş) ve “sôtèr” (kurtarıcı) kelimeleridir.

“Sôzein” fiili, ister aktif ister pasif olsun, belli bir mekân ve zaman içerisinde birden fazla aktörü organize bir şekilde ilişkiye geçiren bir değişimi ve dönüşümü ifade eder. Bu fiilden türemiş isimler de bu değişime referansta bulunma özelliklerini daima korurlar. Kelimenin sözlük anlamı “tedavi etmek, iyileştirmek, korumak, düşmanlardan sığınmak ve kurtulmak” anlamlarını içerir. “Sôzein” fiili Tanah'taki “yş” kelimesinin Yunanca karşılığıdır.²¹

Yunanca, “sôtèria” (kurtuluş) kelimesinin Fransızcaya tercümesinde “salut” kelimesi, İngilizceye tercümesinde ise “salvation” kelimesi kullanılmıştır. “Salut” kelimesi Latince “salus, salutis” kelimesinden gelmektedir. Fransızcada bu kelime sözlükte bir felaket ve tehlikeden kaçıp kurtulma işini; dinî literatürde ise günah durumundan kurtulma ve ebedi hayata erişme işini ifade eder.²² İngilizcede “salvation” kelimesi de “kurtuluş, kurtarma, kurtuluş, halas, necât; mağfiret ve gufran” anlamlarını ifade eder.²³

“Sôzein” (kurtarmak) fiili ve türevlerine, İncillerden en fazla Luka'da

murlar, 68/19-21; “Musa, ‘Korkmayın!’ dedi, ‘Yerinizde durup bekleyin, Rab bugün sizi nasıl kurtaracak görün. Bugün gördüğünüz Mısırlıları bir daha hiç görmeyeceksiniz. Rab sizin için savaşacak, siz sakın olun yeter.” Çıkış, 14/13-14; “Çünkü Rab Yakup'u fidyeye kurtaracak, onu kendisinden güçlü olanın elinden özgür kılacak.” Yeremya, 31/11.

²¹ Bkz. J. Delorme, “La Théologie du Salut Dans le Nouveau Testament”, Dictionnaire de La Bible Supplément (DBS), Ed. par L. Pirot, A. Robert, J. Bbriend, É. Cothenet, Paris 1991, c. 11, s. 584; <http://www.worldinvisible.com/library/sauer/5f00.0747/5f00.0747.7.html>.

²² Bkz. Le Petit Larousse, s. 913.

²³ Bkz. İngilizce-Türkçe Redhouse, s. 854.

rastlanır. Bu fiil ve türevleri, 16 defa Matta'da,²⁴ 15 defa Markos'da,²⁵ 8 defa Yuhanna'da²⁶ kullanılırken 26 defa Luka'da²⁷ kullanılmıştır.

2. Redeem

Kökü Latince “red-emere” olan “redeem” fiili İbranice “bedelini verip geri almak, rehinden kurtarmak, fidye vererek kurtarmak” anlamlarına gelen “gā’āl” fiilinin İngilizce karşılığıdır.

Kitab-ı Mukaddes'te birini kurtarmak çoğunlukla aile zorunluluğudur; şayet bir yakını bunu üstlenmiyorsa kralın veya tanrının o kişinin görevini üstlenmesi beklenir. Kurtarıcı, kurtardığı kişi için kendi aile fertlerine ne yaparsa aynısını yapar. Kurtarıcı, borçlunun borcunu öder.²⁸

Yeni Ahit'te kurtarma sık sık fidye ile eşleştirilir.²⁹ İsa, ölümüyle kurtarır ve böylece insanlığı affa kavuşturur.³⁰ Tanrı, Hıristiyanları kölelikten kurtarır ve böylece onları evlatlığa kabul eder.³¹ Bu cümlelerde kurtarıcının, kurtarılan üzerindeki ailevi bağı ve yakınlığı vurgulanmıştır. Bütün bu anlatımlarda “kurtarma” eylemini ifade için “redeem” fiili kullanılmaktadır.³²

Bu fiilden türetilen “redemption” (bedelini verip kurtarma) kelimesi “salvation” kelimesine en yakın anlamı taşır. Hıristiyanlıkta “redemption” sırrı, İsa'nın ceza veya ödül vermek isteyen yasayı/adaleti tatmin için çarmıha gerilip çile çekmesi imajıyla resmedilmiştir. İsa'nın ölümü ve yeniden dirilmesiyle insan, Tanrı'nın öfkesinden, ölüm ve asli günahahtan kurtulmuştur.³³

²⁴ Bkz. Matta, 8/25; 10/22; 9/21-22; 14/30; 14/36; 24/13; 27/40, 42, 49.

²⁵ Bkz. Markos, 3/4; 5/23, 28, 34; 6/56; 10/52; 15/30-31.

²⁶ Bkz. Yuhanna, 3/17; 4/22, 42; 12/27, 47.

²⁷ Bkz. Luka, 6/9; 7/3; 7/50; 8/36; 8/48, 50; 17/19; 18/42; 19/9, 10; 23/35, 37, 39.

²⁸ Bkz. “...Bu yollardan özgürlüğüne kavuşmasa bile, özgürlük yılında çocuklarıyla birlikte özgür olacaktır. Çünkü İsraililer benim kullarım, Mısır'dan çıkardığım kendi kullarımdır. Tanrınız Rab benim.” Levililer, 25/54-55; “Çünkü yardım isteyen yok-sulu, dayanağı olmayan düşkünü o kurtarır. Yoksula, düşküne acır, düşkünlerin canını kurtarır. Baskıdan, zorbalıktan özgür kılar onları. Çünkü onun gözünde onların kanı değerlidir.” Mezmurlar, 72/12-14.

²⁹ Bkz. Pavlus'un Koloselilere Mektubu, 1/13-14; Petrus'un Birinci Mektubu, 1/18-19.

³⁰ Bkz. Petrus'un Birinci Mektubu, 1/18-19; Pavlus'un Efesoslulara Mektubu, 1/7; Pavlus'un Koloselilere Mektubu, 1/13-14.

³¹ Bkz. Pavlus'un Galatyalılara Mektubu, 4/1-7.

³² Timothy M. Willis, “Redeem”, OCB, s. 644.

³³ Bkz. Pavlus'un Titus'a Mektubu, 2/14; Resullerin İşleri, 20/28; Pavlus'un Korintoslu-

Sonuç olarak Yeni Ahit'teki kurtuluş terimlerinin; felaket ve tehlikelerden kaçıp kurtulmayı, bir bedel karşılığında günahattan ve Tanrı'nın öfkesinden kurtulmayı ifade ettiği görülür.

C) Kur'an-ı Kerim'de Kurtuluş İfade Eden Terimler

İlahî vahyin son kitabı Kur'an-ı Kerim'de, kurtuluş olgusu değişik terimlerle ifade edilmektedir. Bu terimlerin bir kısmı doğrudan mana ve lafız olarak kurtuluş ifade ederken, bir kısmı da dolaylı olarak kurtuluş anlamı ifade etmektedir. Biz bu makalede mana ve lafız olarak kurtuluşa delalette öne çıkan “fevz, felâh ve necât” terimlerini ele almakla yetineceğiz.

1. Fevz (فوز)

Arapçada “f-v-z” (ف-و-ز) harflerinden müteşekkil “fevz” (فوز) lafzı, ecvef bir fiil olan “fâze” (فاز) fiilinin mastarı olup, isim olarak da kullanılır. “Fevz” kelimesi Arapçada zıt anlam taşıyan kelimelerdendir. Kelimenin birinci anlamı “kurtuluş”, ikinci anlamı ise “helak olmak, ölmek”tir.³⁴ Kelimenin birinci anlamına Âl-i İmrân suresindeki “*Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir.*”³⁵ ayeti örnek gösterilebilir. Kelimenin ikinci anlamına misal ise Arapların biri öldüğü zaman kullandıkları “*Fâvvaze'r-racul.*” (Adam öldü.) ifadesidir.³⁶

“Fevz” kelimesine; “selamete birlikte hayrı elde etmek,³⁷ şerden kurtulmak, hayrı ve arzulananı elde etmek, hayır ve arzulananda muvaffakiyet,³⁸ insanın bir tehlikeden kurtulması, muradına ermesi,³⁹ korku ve tehlikeden kurtulup zafer ve fırsat bulması”⁴⁰ anlamları verilmiştir. “Fevz” kelimesinin “zafer” kelimesiyle de eş anlamlı ol-

lara Birinci Mektubu, 6/20, 7/23.

³⁴ Ebû'l Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, Mu'cemu Mekâyîsi'l-Luga, (thk.) Abduselâm Muhammed Hârûn, Beyrut ts, c. 4, s. 459.

³⁵ 3/Âl-i İmrân, 185.

³⁶ İbn Fâris, Mu'cemu Mekâyîsi'l-Luga, c. 4, s. 459.

³⁷ Râgıb el-İsfahânî, Mufredâtu-Elfâzi'l-Kur'ân, (thk.) Safvân Adnân Dâvûdî, ed-Dâru's-Şâmiyye, Beyrut 1997, s. 647.

³⁸ Zebîdî, Muhammed Murtazâ el-Huseynî, Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1971, c. 8, s. 124.

³⁹ Hasan Saîd el-Keremî, el-Hadî ilâ Lugati'l-Arab, Dâru Lübnan, Beyrut 1991, c. 3, s. 453.

⁴⁰ Asım Efendi, Kâmûsu'l Muhît Tercemesi, f-v-z. md.

duğu; fakat “fevz” kelimesinde bir tehlikeden kurtuluş, bir yarışma sonunda bir şeye nail olma anlamlarının bulunduğu belirtilmiştir.⁴¹

Yine tehlikelerle dolu bir helak yeri olan çölün “mefâze” (مفازة) diye isimlendirilmesinin de çölde yolculuk yapan insanların selametle ve kurtuluşla yolculuk yapmaları için tefeül olarak söylendiği belirtilmiştir.⁴² Zira çöl, ölüm sebebi olduğu gibi kurtuluş sebebi de olabilir. İbn Arabî de “Kim çölü katedip geçer ve oradan çıkarsa kurtulur.”⁴³ sözleriyle çöle niçin “mefâze” denildiğini açıklamıştır.

İnsanın dünyadaki durumu göz önüne alındığında “fevz” terimi, bu anlamları ifade ederken, ahiretteki durumu göz önüne alındığında en büyük kurtuluş ve başarıyı ifade eder.⁴⁴ Çünkü büyük kurtuluş (el-fevzu'l kebîr) oradadır.⁴⁵

“Fevz” (فوز) kelimesi Kur'an-ı Kerim'de üçü fiil diğerleri isim, mastar, ism-i fâil, ismi-mekân kalıplarında olmak üzere toplam 29 yerde geçmektedir.⁴⁶

“Fevz” kelimesi, Kur'an'da genellikle tek olarak kullanılmamakta daha çok “büyük” manasındaki “azîm” (عظيم),⁴⁷ zaman zaman da “apaçık” anlamındaki “mubîn” (مبين)⁴⁸ sıfatıyla beraber kullanılmaktadır. Bir yerde ise “büyük” manasındaki “kebîr” (كبير) sıfatıyla beraber kullanılmıştır.⁴⁹ Bu kökten türemiş olan “fâizûn” (muratlarına erenler) kelimesi ise Kur'an'da sadece müminleri nitelemek amacıyla kullanılmıştır.⁵⁰

“Fevz” kelimesinin Kur'an'da dünyevi başarı veya kazanç anlamında kullanımına örnek olarak Nisâ suresindeki “Eğer Allah'tan size bir lütuף (zafer) erişirse, bu sefer de; sizinle kendisi arasında hiç tanışıklık yokmuş gibi şöyle der: ‘Keşke ben de onlarla beraber olsaydım da o büyük

⁴¹ Bkz. Hasan Saîd el-Keremî, el-Hadî ilâ Lugati'l-Arab, c. 3, s. 453.

⁴² Bkz. İbn Manzûr Ebû'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrem, Lisânu'l-Arab, Beyrut 1955, c. 5, s. 393; Râgıb el-İsfahânî, Mufredâtu Elfâzi'l-Kur'an, s. 647.

⁴³ Bkz. İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, c. 5, s. 393.

⁴⁴ Râgıb el-İsfahânî, Mufredâtu Elfâzi'l-Kur'an, s. 647.

⁴⁵ Bkz. 85/Burûc, 11.

⁴⁶ Bkz. M. Fuâd Abdalbâkî, el-Mu'cemu'l-Mufehres li-Elfâzi'l-Kur'an, Beyrut ts., s. 527.

⁴⁷ Bkz. 9/Tevbe, 100; 10/Yûnus, 64; 40/Mu'min, 9.

⁴⁸ Bkz. 6/En'âm, 16; 45/Câsiye, 30.

⁴⁹ Bkz. 85/Burûc, 11.

⁵⁰ Bkz. M. Fuâd Abdalbâkî, el-Mu'cemu'l-Mufehres li-Elfâzi'l-Kur'an, “fvz” md.

*başarıdan (bir pay) kapsaydım.”*⁵¹ ayetini gösterebiliriz. Münafıkların veya henüz gönüllerinde imanın gereği gibi yerleşmediği kimsele-
rin savaşa çağrıldıklarında ağırdan alıp isteksiz davranışlarının konu
edildiği bu ayette, bu kişilerin Müslümanların zafer ve ganimet elde
etmeleri hâlinde büyük bir üzüntü duyarak “Keşke ben de onlar-
la beraber olsaydım da büyük bir başarıya (ganimete) ulaşıyaydım.”
diyerek üzüntü duydukları belirtilir. Savaşa katılmayan bu kişilerin
ağzından nakledilen “fevz” kelimesi, ganimet, dünyevi başarı ve ka-
zanç anlamında kullanılmıştır.

“Fevz” kelimesinin veya türevlerinin kullanıldığı ayetlerde kurtu-
luşa erenlerin özellikleri; Allah’a inanıp salih amel işlemek,⁵² samimi
bir imanla birlikte din uğrunda hicret etmek, malıyla ve canıyla cihat
etmek,⁵³ dinine bağlılığı sebebiyle küçümsenmesine sabır göstermek,⁵⁴
Allah’ın dostluğunu kazanmak,⁵⁵ Allah’a ve Resülü’ne itaat ederek ilahî
azamet karşısında ürperip saygılı olmak⁵⁶ şeklinde belirtilmiştir.

“Fevz” kelimesi, Kur’an’da “kurtuluş” manasına gelen diğer kelime-
lerden farklı olarak bir kaç ayet⁵⁷ hariç tutulursa, genel olarak “ahiretteki
saadet, mükâfat, nihai anlamdaki uhrevi kurtuluş veya muvaffakiyet,
azabın kaldırılması,⁵⁸ Allah’ın kötülüklerden koruması”⁵⁹ anlamlarında
kullanılır. Bu kelimenin ifade ettiği kurtuluş genellikle Allah’a ve O’nun
Resülü’ne itaat şartına bağlanmakta⁶⁰ ve asıl kurtuluş ve başarının cen-
nete girmek⁶¹ ve Allah’ın rızasını kazanmak olduğu belirtilmektedir.⁶²

Netice olarak “fevz” kelimesinin, insanın hem dünyada hem de ahiret-
te her türlü kötü durumla karşılaşmaktan uzaklaşması, hoşnut olacağı şey-
lerle buluşması ve onlara nail olması, sonuçta da Allah’ın rızasını kazana-
rak cennete girmesi anlamında bir kurtuluş ifade ettiğini söyleyebiliriz.

⁵¹ 4/Nisâ, 73.

⁵² Bkz. 45/Câsiye, 30; 64/Teğâbun, 9; 85/Burûc, 11.

⁵³ Bkz. 9/Tevbe, 20, 111.

⁵⁴ Bkz. 23/Mu’minûn, 110, 111.

⁵⁵ Bkz. 10/Yûnus, 62-64.

⁵⁶ Bkz. 24/Nûr, 52.

⁵⁷ Bkz. 4/Nisâ, 73.

⁵⁸ Bkz. 6/En’âm, 16.

⁵⁹ Bkz. 40/Mu’min, 9.

⁶⁰ Bkz. 4/Nisâ, 13; 33/Ahzâb, 71.

⁶¹ Bkz. 3/Âl-i İmrân, 185; 9/Tevbe, 89; 57/Hadîd, 12; 61/Saff, 12; 64/Teğâbun, 9.

⁶² Bkz. 9/Tevbe, 72; 61/Saff, 12.

2. Felâh: (فلاح)

Arapçada “f-l-h” (ف-ل-ح) harflerinden müteşekkil “felh” (فلاح) kökü, biri “yarmak” diğeri ise “kurtuluş ve beka” olmak üzere iki asla delalet eder. Bu kök “felh” mastarı ile bir şeyi yarmak/kesmek, yeri ziraat için sürmek anlamlarını ifade eder. Nitekim bir şair “*Muhakkak ki demir, demir ile kesilir.*” beytinde “felh” kelimesini bu anlamda kullanmış ve Ezherî de bu beytin “felh” mastarıyla “felaha” fiilinin yarmak kesmek anlamına geldiğinin delili olduğunu söylemiştir. Arapçada çiftçi yeri kazıp sürdüğü için, gemici suyu yarıp ilerlediği için kendilerine “fellâh” denilmiştir.⁶³ Ayrıca alt dudağı yarık olan insana da “eflâh” denilmektedir.

“Felh” kökü, “felâh” mastarı ile istediğini elde etmek, arzusuna nail olmak anlamını ifade eder. Kelimenin if’âl babından kullanımı da yine istediğini elde etmek, ahiret nimetlerini elde etmek ve kazanmak anlamlarını taşır.⁶⁴

“Felâh” kelimesi; “sevinilecek bir şeyi elde etmek, necât, hayır ve nimette beka” anlamlarındadır.⁶⁵ Dolayısıyla bu kavram, kurtuluş ifade eden; “beka”, “necât”, “halas” ve “fevz” gibi diğer kelimelerle eş anlamlıdır. Râgıb el-İsfahânî de “felâh” kavramının “zafer ve arzulanan şeyi elde etmek”⁶⁶ anlamlarına geldiğini belirtmiştir. *Kâmûs*’ta “felâh”, “Nimet, rahat ve hayırda daimi ve bâkî olmak” diye tanımlanmıştır.⁶⁷ Kurtubî de “felâh”ın örfte, “istenileni elde etmek, korkulandan kurtulmak” olduğunu belirtmiştir.⁶⁸ “Felâh” kelimesinin şiirlerdeki kullanımı ise daha çok “beka” anlamındadır. Örneğin: (البقاء ولكن ليس في الدنيا فلاح) “Fakat dünyada felâh yoktur.” mısraında kastedilen “Dünyada ebedîlik, beka yoktur.” demektir.⁶⁹

Kelimedede zaman bakımından beka anlamının varlığına bir başka delil ise orucun bekasına sebep olup katkı sağladığı için sahur yemeğine; ebedî kurtuluşa vesile olduğu için cemaatle namaza da “felâh” denmiş

⁶³ Bkz. İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. 2, s. 548; ayrıca bkz. Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, c. 4, s. 159.

⁶⁴ İbrâhîm Mustafâ v. dğr., *Mu'cemu'l-Vasit*, Tahran 1934, c. 2, s. 707.

⁶⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. 2, s. 547.

⁶⁶ Râgıb el-İsfahânî, *Mufredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*, s. 644.

⁶⁷ Âsım Efendi, *Kâmûsu'l-Muhît Tercemesi*, f-l-h. md.

⁶⁸ Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Beyrut 1952, c. 1, s. 182.

⁶⁹ Bkz. İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. 2, s. 547.

olmasıdır. Bir hadis rivayetinde “*Rasulullah (as.) ile namaz kıldık; öyle ki ‘felâh’ı (sahuru) kaçırmaktan korktuk.*” denilmiştir.⁷⁰ Ezanın cümlelerinden olan *حي علي الفلاح* da “Hayrın bekasına gelin veya sürekli bir beka ile olan kurtuluşa koşun, kurtuluşa yönelin.” anlamı taşımaktadır.⁷¹

İbnu’l-Esîr de, “necâh” kelimesinin “enceha” fiilinden geldiği gibi “felâh” kelimesinin de “eflaha” fiilinden geldiğini söyler ve ezanın cümlelerinden olan “felâh”ın anlamının “kendisi ile kurtulma ve cennette ebedî kalma sebebi olan cemaatle namaza gelin.” demek olduğunu ifade eder.⁷²

Râgıb el-İsfahânî “felâh”ı dünyevi ve uhrevi olmak üzere ikiye ayırır. Ona göre dünyevi felâh; dünya hayatını güzelleştiren uzun ömür, zenginlik, şeref ve bunların kazandırdığı mutluluktur. O, uhrevi felâhı ise; “yokluğu olmayan bir beka, fakrı olmayan bir zenginlik, zilleti olmayan bir şeref ve cehli olmayan bir ilim”⁷³ şeklinde dört şeyle özetler.

Bütün bu açıklamalardan sonra “felâh” teriminin, insanın dinî ve ahlaki yükümlülüklerini yerine getirmesi şartıyla dünyada elde edeceği başarı ve mutluluk ile ahirette elde edeceği ebedî kurtuluş ve saadeti ifade ettiğini söyleyebiliriz. İnsanın böyle bir sonuca ulaşabilmesinin, ancak karşısına çıkan engelleri aşması ile mümkün olduğu düşünülecek olursa “felâh” kelimesinin sözlük anlamı ile terim anlamı arasındaki bağ da daha iyi anlaşılabilir olur.

“Felâh” kelimesi Kur’an’da; mâzî, muzârî ve ism-i fâil sıygalarında olmak üzere toplam 40 yerde geçmektedir. Bunlardan 13’ü isim (muflihûn), diğerleri ise mâzî ve muzârî olarak fiil şeklindedir.⁷⁴ Kelimenin fiil olarak if’âl babında kullanımına Kur’an’da oldukça sık rastlanmaktadır.⁷⁵ Bu kalıba hem “kurtarmak” hem de “kurtulmak” manaları verilebilir. Ancak Kur’an’daki bu kalıp çoğunlukla “kurtuldu” anlamındadır.

Kelimenin; “felâha ulaşan, ebedî saadete eren” anlamında “muflih”in çoğul şekli olan “muflihûn” şeklindeki, isim olarak kullanılışı ise bir

⁷⁰ Bkz. Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, c. 4, s. 158.

⁷¹ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, c. 2, s. 547; ayrıca bkz. Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, c. 4, s. 158.

⁷² Bkz. İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, c. 2, s. 548; ayrıca bkz. Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, c. 4, s. 158.

⁷³ Râgıb el-İsfahânî, *Mufredâtu Elfâzi’l-Kur’ân*, s. 644.

⁷⁴ Bkz. M. F. Abdulbâkî, *el-Mu’cemu’l-Mufehres li-Elfâzi’l-Kur’ân*, s. 526.

⁷⁵ Bkz. 10/Yûnus, 17; 23/Mu’minûn, 1; 87/A’lâ, 14.

övgü ifadesi olarak sadece müminler içindir.⁷⁶ Ezherî, daimi bir kurtuluşu elde ettikleri için cennet ehline “muflihûn” denildiğini;⁷⁷ Ebû İshâk da, hayra isabet eden, erişen her kişi için “muflih” denildiğini belirtir.⁷⁸

Kur'an'da kelimenin hem dünyevi, hem uhrevi başarı ve kurtuluş hem de her ikisi için kullanıldığı yerleri görmek mümkündür. Örneğin; Hz. Musa ile sihirbazlar arasında geçen konuşmada “*Buğün üstün gelen muhakkak zafer kazanmıştır.*”⁷⁹ ayetinde sadece yarışmada kazanma ve galibiyet söz konusu iken; Ashâb-ı Kehf kıssasında zikredilen “*Çünkü onlar sizi ele geçirirlerse ya taşlayarak öldürürler yahut kendi dinlerine döndürürler. O zaman da bir daha asla kurtuluşa eremezsiniz.*”⁸⁰ ayetinde ise, uhrevi kurtuluş söz konusudur. Âl-i İmrân suresindeki “*Ey iman edenler! Sabredin. Sabır yarışında düşmanlarınızı geçin. (Cihad için) hazırlıklı ve uyanık olun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.*”⁸¹ ayetinde ise hem dünyevi hem de uhrevi kurtuluş kastedilmiştir.⁸²

Kur'an-ı Kerim'de, birkaç yer istisna edilirse genellikle ahiret hayatında cehennemden kurtulup cennete girmeyi ve Allah'ın rızasını elde etmeyi ifade eden “felâh” terimi, bir takım ahlaki hasletleri zorunlu kılmaktadır. Buna göre Kur'an; gayba iman edip, peygamberlere gönderilen kitaplara ve ahiret gününe kesinlikle inanmak şartıyla; namazlarını dosdoğru kılan, kendilerine ihsan edilen nimetlerden başkalarını da faydalandıran,⁸³ insanları hayra çağırıp iyiliği tavsiye eden ve kötülüklerden alıkoyan, faiz yemeyen,⁸⁴ içki, kumar, şirk ve fal gibi şeytani tuzaklardan uzak duran,⁸⁵ zulüm ve haksızlığı irtikap etmekten kaçınan,⁸⁶ malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad eden,⁸⁷ Allah'a karşı kulluk görevlerini yerine getirip hayırlı işler yapan,⁸⁸ na-

⁷⁶ Bkz. 2/Bakara, 5; 58/Mucâdele, 22.

⁷⁷ Zebîdî, Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs, c. 4, s. 159.

⁷⁸ İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, c. 2, s. 547.

⁷⁹ 20/Tâhâ, 64.

⁸⁰ 18/Kehf, 20.

⁸¹ 3/Âl-i İmrân, 200.

⁸² Bkz. Muhammed Ali Sâbûnî, Safvetu't-Tefâsîr, Beyrut 1981, c. 1, s. 254.

⁸³ 2/Bakara, 2-5.

⁸⁴ 3/Âl-i İmrân, 104, 130.

⁸⁵ 5/Mâide, 90.

⁸⁶ 6/En'âm, 21, 135; 12/Yûsuf, 23.

⁸⁷ 9/Tevbe, 88.

⁸⁸ 22/Hac, 77.

mazlarını huşu ile devamlı kılan, boş sözlerden kaçınıp faydasız işlerle meşgul olmayan, zekâtını veren, ırz ve namuslarını koruyan, emanete riayet edip ahde vefa gösteren,⁸⁹ Allah'ın emirlerine uygun hareket etmeye çalışan ve işlediği günahlardan dolayı tövbe eden,⁹⁰ kendilerini küfür ve masiyet gibi manevi kötülüklerden arındırmış olan,⁹¹ peygambere iman eden, ona saygı gösteren, ona yardım eden ve ona indirilen nura uyan,⁹² akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını veren,⁹³ kadın ve erkek müminlere kurtuluşu (felâhı) vaat etmektedir.

Bir diğer açıdan bakıldığında, Kur'an'da "felâh" kelimesinin kişisel erdemler konu edildiğinde ve bir Müslüman'ın nasıl olması gerektiği gibi soruların cevaplarında daha çok kullanıldığını söyleyebiliriz.⁹⁴

Sonuç olarak, "felâh" kelimesinin, Kur'an'da dünyadaki herhangi bir başarı manasına mı, yoksa ahiret saadeti anlamında mı kullanıldığını kesin olarak tespit etmek hayli güç olmakla birlikte, oran itibarıyla ifade etmek gerekirse, en fazla uhrevi saadet karşılığında kullanıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca Arap dilcileri de Arapçada dünya ve ahiret hayrını ve kurtuluşunu ifade etmede "felâh" kelimesinden daha kapsayıcı bir lafzın olmadığını belirtmişlerdir.⁹⁵

3. Necât (نَجَاة)

Arapçada, "n-c-v" (ن-ج-و) harflerinden müteşekkil "necv" (نَجْو) kökü, biri "kaldırmak, açmak" diğeri ise "örtmek ve gizlemek" olmak üzere iki asla delalet eder.⁹⁶ Kelimenin aslında "bir şeyden ayrılmak" manası da vardır.⁹⁷

Lügatte genel olarak "kurtulmak" manası taşıyan "necât" (نَجَاة) kelimesinin fiili olan "necâ" (نَجَا) fiili; "bir tehlikeden kurtulmak" anlamıyla birlikte "ağacı kesmek, bir hayvanın derisini yüzmek, birine fısıldamak, bir sözü sır olarak söylemek, birinden ayrılmak, süratli

⁸⁹ 23/Mu'minûn, 1-9.

⁹⁰ 24/Nûr, 31.

⁹¹ 87/A'lâ, 14; 91/Şems, 9.

⁹² 7/A'râf, 157.

⁹³ 30/Rûm, 38.

⁹⁴ Bkz. 23/Mu'minûn, 1-9.

⁹⁵ Bkz. Zebîdî, Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs, c. 4, s. 158.

⁹⁶ Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, Mu'cemu-Mekâyisu'l-Luga, c. 5, s. 397.

⁹⁷ Râgıb el-İsfahânî, Mufredâtu Elfâzi'l-Kur'ân, s. 792.

olmak” anlamlarına da gelir.⁹⁸ Kelime if’âl babından “انجاء” ve tef’îl babından “تنجية” şeklinde kullanıldığında her iki hâlde de “kurtarmak” anlamına gelmekle birlikte, arada şöyle bir farka dikkat çekilir “انجاء” helake düşmeden önceki, “تنجية” ise helake düştükten sonraki “kurtarma” manasını içerir.

“Necât” kelimesi, “necâ ve necvâ” gibi mastar olup isim olarak da kullanılır. “Necât” kelimesinin kendisinden korkulan bir şeyden kurtulmak anlamına geldiği ve selamet kelimesinin eş anlamlısı olduğu da belirtilmiştir.⁹⁹ Çoğunluğun görüşüne göre ise “necve” ve “necât” sel suyunun ulaşmadığı yüksek ve salim yer demektir. Ebû Zeyd, “en-necve’ kelimesi insanın kendisi için kurtuluş yeri olacağını düşündüğü yüksek mekân anlamına gelir.’ demiştir. İbn Şumeyl ise “Dağa ve vadiye ‘necve’ denilir; ‘necât’ da ‘sel suyunun ulaşmadığı yer’ demektir.” demiştir.¹⁰⁰

Bir diğer kullanım olarak “necâ” kelimesi yürüyüşte süratli olmayı ifade eder. Bu bağlamda süratli deveye “en-nâciye” denilmiştir. “Çölde yolculuk yaptığınız zaman süratli olunuz.” (إذا سافرتُم في الجذب) (فاستنجوا)¹⁰¹ hadisinde de bu manaya dikkat çekilmiştir.

Mufâale babından da نَجَا şeklinde çokça kullanılan نَجَا fiili aynı zamanda iki kişinin veya bir grubun gizliden konuşması, kişinin sırrını açması manalarına delalet eder. Cevherî’nin naklettiğine göre “en-necvâ” kelimesi de “iki kişi arasındaki sır” demektir.¹⁰²

Kur’an-ı Kerim’de “necât” kelimesi türevleriyle birlikte 86 yerde geçmekte; bunlardan 17’si isim, sıfat ve mastar olarak, kalan kısmı ise mâzî, muzârî ve emir kipinde fiil olarak yer almaktadır. “Necât” şeklindeki isim hâliyle sadece Mu’min suresindeki “Ey kavmim! Bu ne hâl? Ben sizi kurtuluşa (necâta) çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz.”¹⁰³ ayetinde geçmektedir.

Kur’an da (نجا) fiili, bütün türevleriyle birlikte genelde iki manada kulla-

⁹⁸ Bkz. İbn Manzûr, Lisânu’l-Arab, c. 15, s. 304-309; ayrıca bkz. Zebîdî, Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs, c. 20, s. 218-225.

⁹⁹ Zebîdî, Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs, c. 20, s. 218.

¹⁰⁰ İbn Manzûr, Lisânu’l-Arab, c. 15, s. 305; ayrıca bkz. Zebîdî, Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs, c. 20, s. 219.

¹⁰¹ İbn Manzûr, Lisânu’l-Arab, c. 15, s. 306.

¹⁰² Zebîdî, Tâcu’l-Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs, c. 20, s. 221.

¹⁰³ 40/Mu’min, 41.

nılır. Çoğunluğu teşkil eden birinci grupta, “kurtuluş/kurtarma” anlamının söz konusu olduğu ayetler yer alır.¹⁰⁴ İkinci grupta ise kelimenin “karşılıklı fısıldaşmak, gizli konuşmak” anlamında kullanıldığı ayetler yer alır.¹⁰⁵

“Kurtulmak/kurtarmak” manası taşıyan ayetlerde “necât” kelimesiyle, çoğunlukla peygamberlerin ve onlara inanan insanların başlarına gelen bela ve musibetlerden kurtarılmaları anlatılmaktadır. Bu tür ayetlerde kurtarma fiilinin öznesi bizzat Allah’tır. Bu bağlamda Allah, inananları zalim kavmin elinden kurtarır: “*Hani Musa kavmine, ‘Allah’ın size olan nimetini anın. Hani O sizi, Firavun ailesinden kurtarmıştı.*”¹⁰⁶; azabı hak etmiş toplumlarda Allah, peygamberini ve ona inananları kurtarır: “*Helak emrimiz gelince, Hûd’u ve beraberindeki iman etmiş olanları, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan kurtardık.*”¹⁰⁷ Allah müminleri ve takva ehlini hem dünyada kurtarır: “*İnananları ve Allah’a karşı gelmekten sakınanları kurtardık.*”¹⁰⁸ hem de ahirette kurtarır: “*Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları başarıya ulaştıran (tutum ve davranışları) sebebiyle kurtarır.*”¹⁰⁹ İnsanları, samimi yakarışları üzerine denizde karşı karşıya kaldıkları musibetlerden kurtarır: “*Onları (denizde) bir dalga, gölgelikler gibi kapladığında, dini Allah’a has kılarak ona yalvarırlar. Allah onları kurtarıp karaya çıkarınca, onlardan bir kısmı orta yolu tutar. Bizim ayetlerimizi ise ancak son derece kâypak, son derece nankör olanlar inkâr eder.*”¹¹⁰

Kur’an’da peygamberlerin ve inananların, onlara düşmanlık yapanların hilelerinden kurtarılmaları da genelde “necât” kelimesi ile anlatılmıştır.¹¹¹ Ayrıca karşılaştığı tehlikeler karşısında her şeyden ümidini kesip Allah’a yönelen, ama tehlike geçince de Allah’ı unutan insanların içinde buldukları psikolojik hâl ve yaşadıkları gelgitle- rin tahlilinde de yine “necât” kelimesine rastlarız.¹¹²

“Necât” kelimesi, Kur’an’da genelde “dünyevi kurtuluş” mana-

¹⁰⁴ Bkz. 2/Bakara, 49; 10/Yûnus, 103;11/Hûd, 58; 39/Zümer, 61; 41/ Fussilet, 18; 61/Saff, 10-12.

¹⁰⁵ Bkz. 9/Tevbe, 78; 17/İsrâ, 47; 20/Tâhâ, 62; 21/Enbiyâ, 3; 58/Mucâdele, 8, 9, 12.

¹⁰⁶ 14/İbrâhîm, 6.

¹⁰⁷ 11/Hûd, 58; ayrıca bkz. 7/A’raf, 64; 11/Hûd, 66, 94;

¹⁰⁸ 41/Fussilet, 18.

¹⁰⁹ 39/Zümer, 61.

¹¹⁰ 31/Lokmân, 32.

¹¹¹ Bkz. 7/A’raf, 89; 11/Hûd, 58, 66, 94; 44/Duhân, 30.

¹¹² Bkz. 6/En’âm, 63; 10/Yûnus, 22; 17/İsrâ, 67; 30/Ankebût, 65; 31/Lokmân, 32.

sında kullanılmakla birlikte zaman zaman uhrevi kurtuluş anlamında, “cehennemden uzak olmak ve cennete kavuşmak” manasında da kullanılmıştır.¹¹³ Ancak genel kullanım göz önüne alındığında Kur'an'da “necât” kelimesine “fevz” kelimesinin aksine daha ziyade dünyevi kurtuluş anlamının yüklendiğini söyleyebiliriz.

Sonuç

Tanah'ta kurtuluş kavramını ifade için bedelini verip geri almak anlamında “gā'āl”, bir mahkûmun fidyesini ödeyerek kurtarılması anlamında “pādāh”, kelimeleri kullanılmakla birlikte asıl kurtuluş kavramını ifade eden kelime “yš'” kökü ve bu kökten türeyen kelimelerdir.

“Yš'” kökünün farkı, bu kelimenin İsrail halkı ile Tanrıları Yahve arasındaki o özel ilişkiyi ve kurtuluşu ifade etmesindedir.

Yeni Ahit'te kurtuluş olgusunu ifade etmek için birden fazla terim kullanılmakla birlikte temel terimler; Yunanca “sôzein” (kurtarmak) fiili ile Latince “red-emere” (geri satın almak) fiili ve türevleridir. Sôzein fiili Eski Ahit'teki “yš'” kökünün Yunanca karşılığıdır.

Redeem fiili ise İbranice, bedelini verip geri almak, rehinden kurtarmak, fidye vererek kurtarmak anlamlarına gelen “gā'āl” fiilinin karşılığıdır. Yunanca “sôzein” fiili ve türevleri, Yeni Ahit'teki kurtarma olgusunu ifadede ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Kur'an-ı Kerim'de ise kurtuluş olgusunu ifade etmede kullanılan “fevz, felâh ve necât” terimlerinin her birinin birbirine benzer kullanımları olduğu gibi, birini diğerinden ayıran bazı farklılıkların olduğu da görülmektedir. Bu bağlamda; “fevz” kavramı, çoğunlukla ahiret hayatında azaptan ve cehennemden uzaklaştırılmak, Allah'ın rızasına ermek, cennete ve onun nimetlerine kavuşmak anlamında bir kurtuluşu, “necât” kavramı; genellikle dünyevi bela ve musibetlerden, gamdan ve kederden kurtuluşu, “felâh” kavramı ise ekseriyetle uhrevi kurtuluş anlamı taşımakla birlikte dünyevi bir başarı ve saadet anlamı da içeren bir kurtuluşu ifade eder.

Sonuç olarak, vahiy kaynaklı üç kitaptan Tanah'taki kurtuluş te-

¹¹³ Bkz. 19/Meryem, 71-72; 39/Zumer, 61; 40/Mu'min, 41; 70/Meâric, 14.

rimlerinin daha çok fidye karşılığında askerî ve dünyevi bir kurtuluşu; Yeni Ahit'teki kurtuluş terimlerinin, dünyevi kurtuluş ile birlikte bir bedel karşılığında asli günahattan ve Tanrı'nın öfkesinden kurtuluşu; Kur'an'daki kurtuluş terimlerinin ise dünyevi kurtuluş anlamları yanında her bir kelimenin Allah'ın rızasını kazanarak, uhrevi ve ebedî kurtuluşu ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Abdübâkî, M. Fuad, *el-Mu'cemu'l-Mufehres li-Elfâzi'l-Kur'an*, Beyrut ts.
- B. Bauer, Johannes, "Redemption", *Encyclopedia of Biblical Theology*, London 1978.
- Beaucamp, É., "Le Salut Selon la Bible Dans l'Ancien Testament", *Dictionnaire de la Bible Supplément*, Paris 1991.
- Coogan, Michael, "Salvation", *The Oxford Companion to the Bible*, ed. by: Bruce M. Metzger, Michael D. Coogan, New York 1993.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrem, *Lisânu'l-Arab*, Dâru Sâder, Beyrut 1956.
- İbrâhîm, Mustafa, v. dğr, *Mu'cemu'l-Vasît*, Tahran 1934.
- Joseph, Morris, "Salvation (Jewish)", *Encyclopædia of Religion and Ethics*, ed. by: James Hastings, New York 1951.
- el-Keremî, Hasan Saîd, *el-Hadi ilâ Lugati'l-Arab*, Dâru Lübnan, Beyrut 1991.
- Firûzâbâdî, *Kâmûsu'l-Muhît Tercemesi*, Mütercim Âsım Efendi, by. 1272.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, Beyrut 1952.
- Laroche, E., "Salut", *Dictionnaire de la Bible Supplément*, Ed. par L. Pirot, A. Robert, J. Bbriend, É. Cothenet, Paris 1991.
- Le Petit Larousse*, Edition Larousse, Paris 1994.
- el-İsfahânî, er-Râgıb, *Mufredâtu Elfâzi'l-Kur'an*, (thk.) Safvân Adnân Dâvûdî, ed-Dâru'ş-Şâmiyye, Beyrut 1997.
- Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetu't-Tefâsîr*, Beyrut 1981.
- Willis, Timothy M., "Redeem", *The Oxford Companion to the Bible*, ed. by: Bruce M Metzger, Michael D. Coogan, New York 1993.
- Zebîdî, Muhammed Murtaşâ el-Huseynî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1971.
- Zekeriyâyâ, Ebû'l Huseyn Ahmed b. Fâris, *Mu'cemu Mekâyisu'l-Luga*, (thk.) Abdusselâm Muhammed Hârûn, Beyrut ts.